

**KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH BILAN BOG‘LIQ
PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK NAZARIYALAR, KOMPETENSIYAVIY
YONDASHUVLAR**

Buxoro davlat Pedagogika instituti

70111301 Texnologik ta’lim

yo’nalishi 1-bosqich magistri.

Xayrillayeva Nozima Boboqulovna

***Annotatsiya** Maqolada oliy ta’lim muassasalarida “Kasb-hunarga yo’naltirish” fanini o’qitishning psixologik va pedagogik nazariyalari, shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvlar tahlil qilingan. Unda talabalarning kasbiy o’zini anglash jarayoni, motivatsiya va shaxsiy qobiliyatlarni aniqlash usullari ko’rib chiqilgan. Fan interfaol o’qitish metodlari va innovatsion pedagogik texnologiyalar orqali talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilishi ta’kidlangan. Shuningdek, maqolada kompetensiyaviy yondashuv asosida kasbga yo’naltirishning ilmiy-metodologik asoslari va uning oliy ta’lim tizimidagi ahamiyati yoritilgan.*

***Kalit so’zlar:** kasb-hunarga yo’naltirish, psixologik nazariyalar, pedagogik nazariyalar, kompetensiyaviy yondashuv, oliy ta’lim, kasbiy kompetensiya, motivatsiya, innovatsion texnologiyalar, shaxsiy rivojlanish.*

Kirish

Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarida talabalarni mehnat bozoriga tayyorlash va ularni kasbiy faoliyatga yo’naltirish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Kasb-hunarga yo’naltirish fani talabalarning shaxsiy qobiliyatlarini aniqlash, ularning kasbiy intilishlarini shakllantirish hamda mehnat bozorida talab qilinadigan kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, fan psixologik va pedagogik asoslarga, shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvlarga tayangan holda o’qitiladi.

Psixologik jihatdan kasb-hunarga yo’naltirish shaxsning individual xususiyatlari, qiziqishlari, motivatsiyasi va qobiliyatlarini aniqlashni nazarda tutadi.

Bu jarayonda shaxsiy rivojlanish nazariyalari, qobiliyat va shaxsni moslashtirish nazariyalari hamda kognitiv yondashuvlar asos bo'lib xizmat qiladi. Pedagogik nuqtai nazardan, fan shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, faoliyatga yo'naltirilgan pedagogika va integratsion pedagogik yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish imkonini beradi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv kasbiy bilim, ko'nikma va shaxsiy salohiyatning uyg'unlashgan shakllanishini ta'minlaydi. Interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash talabalarning kasbiy kompetensiyalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, kasb-hunarga yo'naltirish fani oliy ta'lim muassasalarida malakali va raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashda muhim o'rin tutadi.

Psixologik nazariyalar Kasb-hunarga yo'naltirishning psixologik asoslari shaxsning individual xususiyatlarini, qobiliyatlarini, qiziqishlarini va motivatsiyasini aniqlashga qaratilgan. Shaxsning kasb tanlashdagi xatti-harakatlari va qaror qabul qilish jarayoni ko'plab psixologik nazariyalar orqali izohlanadi.

Shaxsiy rivojlanish nazariyasi (Erikson, Maslov) talabaning hayotiy bosqichlarini, ehtiyojlarini va motivatsiyasini o'rganish orqali kasb tanlashdagi ongli yondashuvni shakllantirishga yordam beradi. Qobiliyat va shaxsni moslashtirish nazariyasi (Holland) esa talabaning individual tipologiyasiga mos kasb yo'nalishini tanlashga imkon yaratadi. Shu bilan birga, kognitiv va metakognitiv yondashuvlar shaxsning o'z imkoniyatlarini tahlil qilish, qaror qabul qilish va kasbiy maqsadlarni belgilash qobiliyatini rivojlantiradi.

Psixologik nazariyalar talabalarda kasbiy intilishlarni uyg'otish, shaxsiy kuchli tomonlarni aniqlash va ularga mos yo'naltirish jarayonlarini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ular kasb-hunarga yo'naltirish jarayonini individual va differensiallashtirilgan tarzda olib borishga imkon beradi.

Pedagogik nazariyalar Kasb-hunarga yo'naltirishning pedagogik asoslari fan jarayonini ilmiy va tizimli yo'l bilan tashkil etishga qaratilgan. Shaxsga yo'naltirilgan pedagogika har bir talabaning individual qobiliyatlarini

rivojlantirishga imkon yaratadi. Bu yondashuv talabalarning qiziqishlari va kasbiy intilishlarini hisobga olgan holda o'qitishni ta'minlaydi.

Faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi esa amaliy mashg'ulotlar, rolli o'yinlar, case-study va loyihaviy faoliyat orqali talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Integratsion pedagogik yondashuv esa psixologiya, menejment, iqtisodiyot va boshqa fanlar bilan uyg'unlikda kasbiy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi.

Pedagogik nazariyalar fanning mazmunini samarali o'qitish, ta'lim jarayonini interfaol va amaliy asosda tashkil etish va talabalarning kasbiy kompetensiyalarini tizimli ravishda shakllantirishga xizmat qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuvlar Kompetensiyaviy yondashuv kasb-hunarga yo'naltirishda talabalarning amaliy ko'nikma va shaxsiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan. Kompetensiyaviy yondashuv asosida kasbiy bilim, ko'nikma va munosabatlarning uyg'unlashgan shakllanishi ta'minlanadi.

Bu yondashuv talabalarning kasbiy kompetensiyalarini aniqlash va baholash jarayonlarini o'z ichiga oladi. Diagnostik testlar, amaliy topshiriqlar va portfeli orqali talabalarning kasbiy tayyorgarligi baholanadi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar, jumladan elektron platformalar, virtual simulyatsiyalar va onlayn testlar yordamida individual rivojlanish jarayoni samarali amalga oshiriladi.

Kompetensiyaviy yondashuv oliy ta'limda talabalarning kasbiy salohiyatini oshirish va mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashni ta'minlaydi.

Fanning oliy ta'lim tizimidagi ahamiyati Kasb-hunarga yo'naltirish fani shaxs va jamiyat manfaatlarini uyg'unlashtiradi. Talabalar kasbni ongli tanlash, o'z qobiliyatlarini baholash va kasbiy yo'nalishda izchil rivojlanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, fanning zamonaviy pedagogik va psixologik asoslari oliy ta'lim tizimida malakali kadrlar tayyorlash, mehnat bozori talablariga moslashish va iqtisodiy taraqqiyotga hissa qo'shishga xizmat qiladi

Xulosa

Mazkur tezisda psixologik, pedagogik va kompetensiyaviy nazariyalar asosida kasb-hunarga yo'naltirishning ilmiy asoslari yoritildi. Interfaol metodlar va

innovatsion texnologiyalarni qo'llash fan samaradorligini oshiradi. Bu esa talabalarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish, mehnat bozoriga tayyor malakali mutaxassislar yetishtirish va oliy ta'lim muassasalarining sifat ko'rsatkichlarini oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Holland J. *The Psychology of Vocational Choice*. — New York: Harper & Row, 1997.
2. Maslow A. *Motivation and Personality*. — New York: Harper & Row, 1954.
3. Erikson E. *Identity and the Life Cycle*. — New York: Norton, 1959.
4. Super D. E. *Career Development: Self-Concept Theory*. — New York: College Entrance Examination Board, 1980.
5. Савицкая Л.И. *Психология профессионального выбора*. — Москва: Просвещение, 2000.
6. Баранов П.А. *Педагогика профессионального образования*. — Санкт-Петербург: Питер, 2015.
7. Karimov N. *Kasbga yo'naltirish pedagogikasi*. — Toshkent: Universitet nashriyoti, 2020.
8. Jalolova D. *Kasbiy tayyorgarlik va kompetensiyalar*. — Toshkent: Ta'lim nashriyoti, 2022.
9. O'zbekiston Respublikasi *"Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni*, Toshkent, 2020.
10. Gusev S.I. *Innovatsion texnologiyalar ta'lim jarayonida*. — Moskva: INFRA-M, 2018.